

переводоведение имеет некоторые проблемы, решение которых необходимо осуществить как можно быстрее.

Литература

1. Гарбовский, Н.К. Теория перевода: Учебник. / Н.К. Гарбовский. – М. : Издательство Московского университета, 2004. – 544 с.
2. Комиссаров, В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. / В.Н. Комиссаров. – М.: ЭТС. – 2001. – 424 с.
3. Нелюбин, Л.Л. Наука о переводе (история и теория с древнейших времен до наших дней): учебн. пособие / Л.Л. Нелюбин, Г.Т. Хухуни. – 2-е издание. – М.: Флинта: МПСИ, 2008. – 416 с.
4. Осокин, Б.А. Введение в теория и практику перевода. Перевод политического текста: Теоретические и практические основы перевода с английского языка на русский и с русского на английский / Б.А. Осокин. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет) МИД России; Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 152 с.
5. Рябцева, Н.К. Прикладные проблемы переводоведения: Лингвистический аспект: учебн. пособие / Н.К. Рябцева. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2013. – 224 с.

Владыка І.В., Голикава Т.І.

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, Мінск

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАДАЧЫ БЕЛАРУСКІХ РЭАЛІЙ НА АНГЛІЙСКУЮ МОВУ (НА ПРЫКЛАДЗЕ ТУРЫСТЫЧНЫХ АБ'ЕКТАЎ)

Апошнім часам ў Беларусі шмат увагі надаецца стварэнню пазітыўнага іміджу краіны за мяжой. Стварэнне турыстычнай прадукцыі на замежных мовах – адзін з аспектаў гэтага пытання, адзін з важных аспектаў якога – перадача сродкамі замежных моў беларускіх рэалій.

Як вядома, рэаліі, або рэаліі-з'явы – гэта культурна-спецыфічная інфармацыя пра прадметы, паняцці ці з'явы, уласцівыя жыццю (быту, культуры, гісторыі) пэўнай этнакультурнай супольнасці і незнаёмыя

практычнаму вопыту іншых этнакультурных супольнасцяў. У цэнтры нашай увагі – рэаліі-словы, або моўныя сродкі абазначэння рэалій-з’яў.

Асаблівасці перадачы беларускіх рэалій прааналізаваныя намі на прыкладзе брытанскага даведніка “Belarus” [4]. Сёння існуюць тры выданні гэта – 2008, 2011 і 2015 гг. Заўважым, што першыя два з іх былі перакладзеныя на французскую, італьянскую, польскую і рускія мовы [3], што абвастрае актуальнасць дакладнай перадачы беларускіх рэалій.

На 248 старонках даведніка намі былі выбраныя больш за 1 800 беларускіх рэалій, прадстаўленых у 5 300 моўных адзінках (словах, словазлучэннях і выразах). Для аналізу іх перадачы мы спыніліся на назвах турыстычных аб’ектаў (ТА), да якіх мы аднеслі помнікі архітэктуры, адметныя мясціны, рэлігійныя пабудовы, мемарыялы, музеі, тэатры, культурныя і спартыўныя аб’екты. Гэты падклас рэалій зацікавіў нас складанай структурай моўных адзінак, у склад якіх часта зваходзяць як родавыя словы, так і імёны ўласныя (ІУ): назвы (*стадыён «Дынама»*), імёны і прозвішчы (*помнік Марку Шагалу*), агіонімы (*царква св. Іліі*), або прыметнікі, утвораныя ад тапонімаў (*Мірскі замак*), што дазваляе нам закрануць і праблему перадачы ІУ як этнакультурных рэалій.

Намі былі выяўленыя наступныя асаблівасці перадачы гэтых рэалій:

1) ТА могуць мець ў арыгінале некалькі варыянтаў назваў: афіцыйна-дзелавыя, нейтральныя і гутарковыя (напр., *Каложская царква св. Барыса і Глеба, Каложская Барысаглебская царква, Каложжа*), поўныя і скарачаныя (напр., *Парк культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў, Парк Чалюскінцаў*), або некалькі раўназначных (напр., *«Мінскія вароты», «Вароты Мінска», «Вароты горада»*), што стварае перад перакладчыкам сітуацыю выбару;

2) у чвэрці выпадкаў аўтар ўжываў ад 2 да 5 варыянтаў перадачы рэаліі ў мове перакладу (МП) з мэтай ўтварэння сінанімічных форм. Напрыклад, згадваючы *Замкавую гару ў Навагрудку*, пасля апісальнага перакладу ‘a hill, on which the ruins of the 14th-century castle stand’ [4, с. 141] аўтар выкарыстоўвае генералізацыю ‘the hill’ [4, с. 141], ‘the bluff’ [4, с. 141] і калькаванне рэаліі ‘the castle hill’ [4, с. 141] для эканоміі сродкаў пры далейшым апаведзе пра ТА. Але часта варыятыўнасць перадачы ТА можна патлумачыць непаслядоўнасцю перадачы складанай назвы. Напрыклад, *Парк Гомельскага палаца-паркавага ансамбля Румянцавых-Паскевічаў* (раней – *Парк імя Аляксандра Васільевіча*

Луначарскага, а сёння – *Парк культуры і адпачынку*) атрымаў тры варыянты перадачы ў даведніку: ‘the gardens of Rumantsev’s Palace in Gomel’ [4, с. II]; ‘the Rumyantsev-Paskevich Park’ [4, с. 220, 225], ‘Lunacharsky Park’ [4, с. 227] – без тлумачэння пра тое, што гэта адзін і той жа аб’ект, што скажае інфармацыю пра яго;

3) складаная структура найменняў ТА вымушае спалучаць некалькі прыёмаў перадачы рэалій, якія мы ўмоўна падзялілі на самастойныя (СП) (калькаванне, функцыянальны аналаг, генералізацыю, апісанне, тлумачэнне і метанімію) і ўспамагальныя (УП):

а) самы часты з СП – калькаванне ($\approx 70\%$), які захоўвае ўнутраную форму і пазнавальнасць назвы на мове арыгіналу (МА) для замежнага турыста. Амаль у палове выпадкаў калькаванне ўжываецца з УП перастаноўкі кампанентаў, адпаведна сінтаксічнай сістэме МП (*Парк Горкага* ‘Gorky Park’ [4, с. 110]);

б) каля 5% усіх варыянтаў перадачы рэалій – гэта выпадкі паралельнага ўжывання 2-3 СП. Так, згадваючы пра *Камянецкую Вежу* або «*Белую вежу*», Н. Робертс ужывае 3 СП: транслітарацыю, калькаванне і апісанне: ‘Byelaya Vyezha’, ‘White Tower’, ‘a cylindrical tower’ [4, с. 169]. А *Благовешчанская* (*Благовещенская* (рус.) *царквы* перададзеная як ‘Blagovezhenskaya Annunciation Church’ [4, с. 192] (ўнутры аднаго варыянта перадачы – два СП: транслітарацыя і калькаванне);

в) да УП можна аднесці прыёмы перадачы ІУ, якія часта з’яўляюцца кампанентамі рэалій, а менавіта – транслітарацыю, транспазіцыю, традыцыйную перадачу і прамы графічны перанос. Транслітарацыя – самы распаўсюджаны з УП (57%). Заўважым, што толькі ў 5% перадача адбылася адназначна з беларускай мовы і ў 52% – адназначна з рускай (у 16 % выпадкаў перадача ІУ лацініцай на абедзвюх мовах супадала, напрыклад *Брест/Брэст* ‘Brest’ [4, с. IV]).

Лічым, што пры выбары МА для перадачы рэалій – у першую чаргу тапонімаў, гідронімаў і антрапонімаў – мэтазгодна ўступіць прыярытэт беларускай мове, каб не парушаць прынцып нацыянальна-моўнай прыналежнасці імён уласных [1, с. 155] і захаваць іх нацыянальна-культурны каларыт.

У выпадку з імёнамі гістарычных асоб, якіх лічаць «сваімі» некалькі народаў (напр. князь *Вітаўт* ‘Vitaūt’ (бел.) і ‘Vitautas’ (літ.); *Адам Міцкевіч* ‘Mitskevich/Mickieviū’ (бел.) і ‘Mickiewicz’ (пол.), мяркуем, што у тэкстах, прысвечаных менавіта Беларусі, мэтазгодна

ўжываць беларускі варыянт транскрыпцыі імені – па аналогіі з назвамі рэк, якія працякаюць па тэрыторыі некалькіх краін (бел. ‘Вілія’ і літ. ‘Neris’).

У сітуацыі з беларускімі назвамі геаграфічных аб’ектаў, якія знаходзяцца па-за межамі Беларусі, лічым, што ў асобных выпадках магчыма ўжываць старажытную беларускую назву з яе сучасным варыянтам і тлумачэннем у дужках: *Вільня* (сучасны Вільнюс, сталіца старажытнай Літвы), *Viecia* (now Vilnius, the ancient capital of Grand Duchy of Lithuania) (у Н. Робертса: ‘the commonwealth’s capital Vilno (now Vilnius)’ [4, с.165]). Пры наяўнасці розных алгарытмаў для перадачы беларускіх тэкстаў лацініцай, прапануем кіравацца рэкамендацыямі ААН [5] аб выкарыстанні «Інструкцыі па транслітарацыі геаграфічных назваў Рэспублікі Беларусь літарамі лацінскага алфавіту» ўзору 2000 г. [2].

Вяртаючыся да аналізу перадачы назваў ТА ў прыкладзе з *Барысаглебскай (Каложскай) царквой*, заўважым, што аўтар перадаў імя аднаго святога з рускай мовы ‘St Boris’ – (з беларускай было б ‘Barys’), а другога – з беларускай ‘St Hleb’ – (з рускай было б ‘Gleb’). Заўважым, што для імён святых, агульных для хрысціян усяго свету, неабходна ўжываць УП транспазіцыі. Паказальна, што *царква Іллінская ў Бешанковічах* перадаецца як ‘Church of St Elias’, а *Іллінская царква ў Оршы*, на той жа старонцы – як ‘Church of St Illy’ [4, с. 203];

г) улічваючы шматканфесійную спадчыну Беларусі, трэба ўжываць УП дабаўлення для абазначэння прыналежнасці рэлігійнай пабудовы да пэўнай канфесіі. Так, каталіцтва Н. Робертс перадае адпаведнікам ‘Catholic’: у 80% як ‘Roman Catholic’ і аднойчы як ‘Polish Roman Catholic’ (гаворка ішла пра адметны стыль *Фарнага касцёла ў Нясвіжы* [4, с. 139]). Для абазначэння праваслаўя ўжывалася слова ‘Orthodox’ (аднойчы як ‘eastern Orthodox’); для пратэстанцкіх аб’ектаў – ‘Lutheran’, ‘Calvinist’ і ‘Reformist’. Але, у выпадку з былым пратэстанцкім зборам у Заслаўі дабаўленне ‘Reformist’ (‘the Reformist Saviour and Transfiguration Church’ [4, с. 142]) было ўжыта некарэктна, бо цяпер гэта праваслаўная царква.

Мэтазгодна ўказваць прыналежнасць да манаскага ордэна, што дазваляе апусціць абазначэнне канфесіі (напр., *касцёл каталіцкага ордэна дамініканцаў* (ці *дамініканскі касцёл*) *у в. Княжыцы*) ‘a Dominican church built in 1681 in the village of Knyazhytsy’ [4, с. 215];

4) пры перадачы назваў рэлігійных будынкаў у беларускай мове могуць ужывацца дзве сінтаксічныя мадэлі:

1. ‘царква/касцёл/сабор/манахастыр/кляштар’ + назоўнік(і)/ІУ у Р. скл. (*царква святых Барыса і Глеба*);
2. прыметнік (утвораны ад назоўніка(ў) / ІУ з мадэлі 1) + ‘царква’ (і т.п.) (*Барысаглебская царква*).

Часта назва храма можа выражацца паводле абедзвюх мадэляў: *царква св. Мікалая і Свята-Мікалаеўская царква*, але ў пэўных выпадках гэта складана ачысціць (толькі *касцёл Адшукання Святога Крыжа*, але *Крыжаўздзіжская царква*). На англійскай мове назвы храмаў таксама можна перадаць паводле дзвюх мадэляў:

1. ‘church/cathedral/monastery/cloister’ + ‘of’ + N (noun group) (*Cathedral of Sts Peter and Paul*) [4, с. 229];
2. N (noun group) + ‘church’ (etc.) (*Assumption Church*) [4, с. 215].

5) назвы храмаў з імёнамі двух святых перадаюцца трыма мадэлямі:

1. ‘Sts’ + N + ‘and’ + N (*Cathedral of Sts Peter & Paul*) [4, с. 225];
2. ‘St’ + N + ‘and’ + ‘St’ + N (*Kolozhskaya Church of St Boris and St Hleb*) [4, с. 181];
3. ‘St’ + N + ‘and’ + N (*Church of St Simeon and Helena*) [4, с. 110];

6) адпаведна назначэнню і будучай аўдыторыі даведніка, аўтар актыўна ўжывае эксплікатыўныя прыёмы перадачы рэалій. Можна вызначыць два УП перадачы рэалій: элемент апісання (ужыванне дэскрыптыўнага прыметніка) (напр. *the brick-built Orthodox Church of the Resurrection*) [4, с. 185], а таксама элемент тлумачэння (каментар, які ўваходзіць у структуру рэаліі і не можа быць апушчаны) (напр. *Капліца-пахавальня Паскевічаў – ‘Mausoleum in the gardens of Rumantsev’s Palace in Gomel’*) [4, с. II].

Такім чынам, найбольшыя цяжкасці ў працы з беларускімі рэаліямі выклікае неабходнасць паслядоўнасці і абгрунтаванасці ў іх перадачы на англійскую мову. На сённяшні дзень гэта застаецца немагчымым, бо дагэтуль не існуе поўнага слоўніка для пары моў беларуская-англійская, у якім былі б замацаваныя формы перадачы беларускіх рэалій, уніфікаваныя з улікам як інтралінгвістычных фактараў – фанетычных, лексічных і граматычных адметнасцяў беларускай мовы, так і экстралінгвістычных – гістарычнай і культуралагічнай спецыфікі айчынных рэалій.

Літаратура

1. Ермолович, Д.И. Имена собственные : теория и практика межкузыковой передачи : учеб. пособие для вузов / Д.И. Ермолович. – М. : Валент, 2005. – 416 с.
2. Инструкция по транслитерации географических названий Республики Беларусь буквами латинского алфавита (сфера действия общеобязательная) [Электронны рэсурс] : Постановление Государственного комитета по земельным ресурсам, геодезии и картографии Республики Беларусь, 23 ноября 2000 г. № 15 // Беларуская палічка : беларуская электронная бібліятэка. – Мінск, 2016. – Рэжым доступу: http://knihi.com/storage/Translitaracyja_hieahraficnych_nazvau.html. – Дата доступу: 14.04.2016.
3. Робертс, Н. Автор англоязычного путеводителя по Беларуси: приезжайте сюда с открытым сердцем и без стереотипов : [беседа с автором путеводителя “Belarus” Н. Робертсом] [Электронный ресурс] / Н. Робертс; беседовал А. Лычавко // Интернет-портал TUT.BY. – Минск, 2015. – Режим доступу: <http://news.tut.by/society/309486.html>. – Дата доступа: 19.10.2015.
4. Roberts, Nigel. Belarus / Nigel Roberts. – Chalfont St. Peter ; Guilford : Bradt Travel Guides, The Globe Pequot Press, 2011. – 248 с.
5. Romanization of Belarusian geographical names [Electronic resource]: Resolution X/6 (2012) of Working Group on Romanization Systems of United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN). – New York, 2012. – Mode of access: http://www.eki.ee/wgrs/res/res_10_6.htm. – Date of access: 14.04.2016.

Волосевич О. И., Цвирко Е. И.

Белорусский государственный университет, Минск

СПОСОБЫ ДОСТИЖЕНИЯ АДЕКВАТНОСТИ В ПЕРЕВОДЕ УСТОЙЧИВЫХ СОЧЕТАНИЙ С КОМПОНЕНТОМ ОБОЗНАЧЕНИЯ ЦВЕТА

Распространённость устойчивых словосочетаний с компонентом обозначения цвета как в русскоязычных, так и в англоязычных текстах и отсутствие универсального способа их перевода с одного языка на